

Rapport 2008:75

Arkeologisk förundersökning/antikvarisk kontroll

Nytt avlopp vid gamla folkskolan i Hagebyhöga

Gamla folkskolan, Hagebyhöga
Hagebyhöga socken
Vadstena kommun
Östergötlands län

Christer Carlsson

Nytt avlopp vid gamla folkskolan i Hagebyhöga

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Områdesbeskrivning	4
Syfte och metod	5
Resultat och tolkning	5
Referenser	7
Tekniska uppgifter	8

Ö S T E R G Ö T L A N D S L Ä N S M U S E U M
A V D E L N I N G E N F Ö R A R K E O L O G I

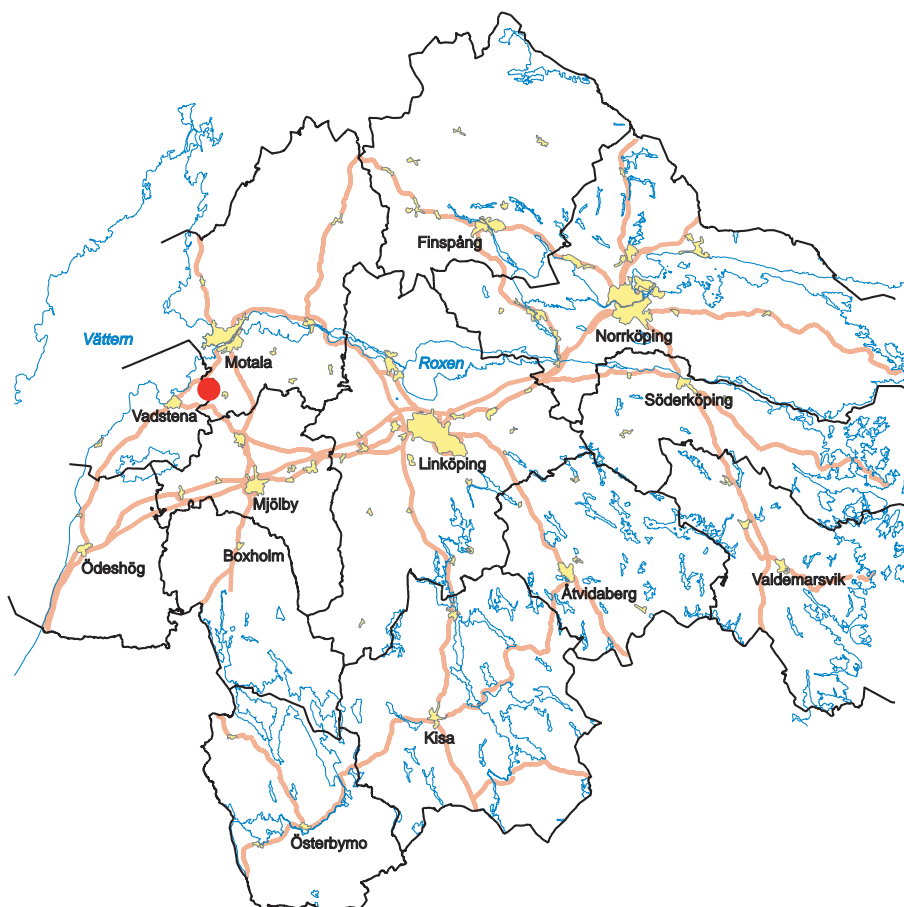
Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013 - 23 03 00 • Fax 013 - 12 90 70
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

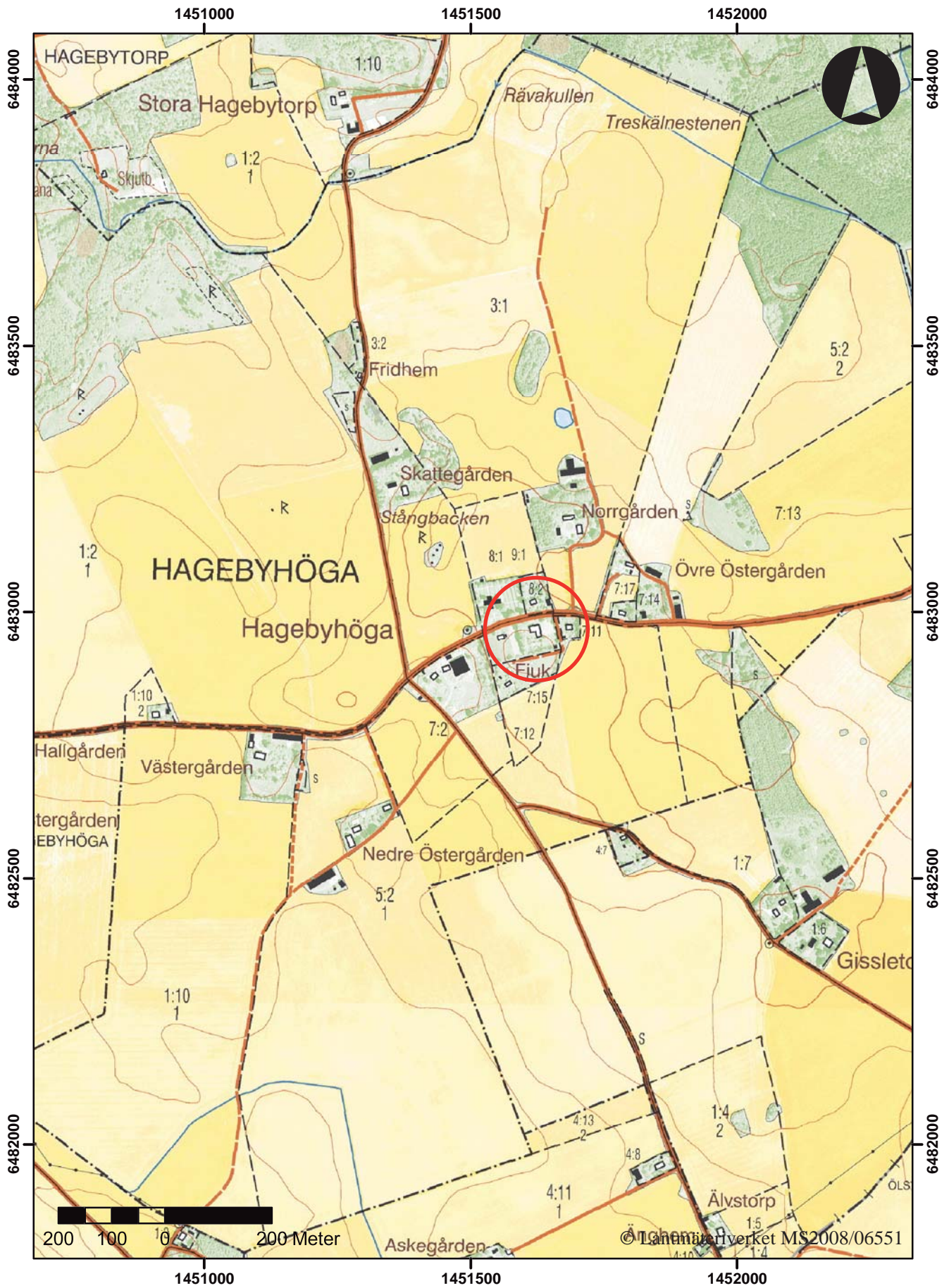
Sammanfattning

I samband med schaktning för avlopp vid Hagebyhöga gamla folkskola den 20:e maj 2008 genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll. Ett tiotal sökschakt spreds ut längs den sträcka som skulle komma att beröras av grävningarna för avloppet. Totalt berördes en sträcka av uppskattningsvis 150 m av schaktningsarbetena.

De åtta schakten inne på själva gårdsplanen innehöll inga lämningar av arkeologiskt intresse, men i schakt 1, ut mot bygatan i norr, påträffades rester av en mur ut mot vägen. Muren var ca 1,6 m tjock och uppförd av ca 0,2- 0,4 m stora stenar. Konstruktionen var uppförd i en naturlig sluttning, men syntes inte ovanför den nuvarande markytan.

Christer Carlsson
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:10 000.

Inledning

Östergötlands länsmuseum utförde den 20:e maj 2008 en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll i samband med schaktningar inför installation av avlopp vid Hagebyhöga gamla folkskola. Ingreppet omfattade schaktningar längs en total sträcka av ca 150 m.

Uppdragsgivare var Aska församling, vilka även svarade för de arkeologiska kostnaderna. Ansvarig för fält- och rapportarbetet var antikvarie Christer Carlsson.

Områdesbeskrivning

Hagebyhöga socken omnämns första gången i skrift år 1323. Hagebyhöga lär betyda gården vid hagen. Socknen präglas av ett kuperat odlingslandskap. Den nordvästra delen av socknen gränsar mot Vättern. Genom socknen går den gamla landsvägen mellan Vadstena och Örebro. Hagebyhöga har ett varierande urval av förhistoriska lämningar. Strax norr om kyrkan finns en höjd som kallas Stångbacken, där det bland annat finns en hällkista från yngre stenåldern. Hällkistan undersöktes år 1877 och man fann då 30 skelettgravar. På andra platser inom socknen finns hällristningar från bronsåldern. I socknen finns även

en riklig förekomst av kalksten.

Hagebyhöga kyrka ligger på en markerad höjd i landskapet och är synlig vida omkring. Kyrkan är byggd av kalksten och har genom dendrokronologiska analyser kunnat dateras till omkring år 1120. 1100-talskyrkan har dock sannolikt föregåtts av en stavkyrka. Kyrkan är uppförd på mark som tillhörde den kungsgård som Inge den yngre av ätten Stenkil ägde. Sannolikt har kungsgården legat söder om kyrkan, på en plats som ännu idag är socknens högsta punkt.

På norra och västra sidan om kyrkogården breder idag åkermarken ut sig. Söder om kyrkan ligger folkskolan, småskolan och lärarbostaden, vilka alla är från 1800-talets senare del. Sydväst om kyrkan ligger också en handelsträdgård med växthus, faluröda bostadshus och ekonomibyggnader. Dessa byggnader ligger på den plats där kungsgården kan ha legat. Här kan även den medeltida kyrkbyn ha legat, men platsen kan ha varit bebodd redan under förhistorisk tid, så som lämningarna i det omgivande kulturlandskapet indikerar. Spår av äldre bebyggelse kan därför förekomma inom exploateringsområdet i form av exempelvis stolphål och härdar. Även förhistoriska och/eller medeltida kulturlager kan förekomma inom området i anslutning till den äldre bebyggelsen.

Figur 3. Laga Skifteskarta över Hagebyhöga från år 1845. På denna karta finns ännu ingen bebyggelse söder om vägen eftersom folkskolan byggdes först under 1800-talets senare hälft. Undersökningsområdet är markerat med rött.

Syfte och metod

Den arkeologiska förundersökningen genomfördes i form av en antikvarisk kontroll i samband med schaktningsarbetena. Syftet med den arkeologiska förundersökningen, som genomfördes i form av en antikvarisk kontroll, var att se till att fast fornlämning i form av t ex stolphål, härdar och murverk inte kom till skada vid schaktningarna. Lämningar som framkom skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras.

Föremål som påträffades togs tillvara och relaterades stratigrafiskt. Arbetet dokumenterades dessutom genom digital fotografering samt genom att en schaktplan med schakten och de påträffade lämningarnas lägen i förhållande till den nuvarande bebyggelsen upprättades.

Till förundersökningen kan följande frågeställningar knytas:

- Vilka medeltida verksamheter finns det spår efter?
- Förekommer det spår efter Hagebyhöga kungsgård?
- På vilket djup påträffas kulturlagren i schakten?
- Går det att urskilja enskilda anläggningars funktion?

Resultat och tolkning

Totalt togs 9 sökschakt upp inom förundersökningsområdet, vilket omfattade en total sträcka av ca 150 m. Åtta av dessa schakt, vilka samtliga var belägna på folkskolans gårdsplan, visade sig inte innehålla några spår efter mänsklig aktivitet. Här överlagrades därför den bitvis grusiga undergrunden endast av matjorden, vilken varierade i tjocklek mellan ca 0,3- 0,6 m. Endast schakt 1, beläget ut mot byvägen i norr, innehöll lämningar i form av en kallmurad mur. Muren var inte synlig över markytan utan syntes först på ett djup av ca 0,2 m under den nuvarande markytan. Muren var ca 1,6 m bred och bevarade upp till ca 0,8 m höjd. Den var vidare uppbyggd av ca 0,2- 0,4 m stora stenar. Muren löpte i öst- västlig riktning och hade sannolikt fungerat som en avgränsning mellan folkskolans tomt och byvägen. Konstruktionen låg ca 8 m in på tomtmarken, något som indikerar att tomten tidigare inte sträckt sig lika långt åt norr som är fallet idag.

Spår av fragmenterat kalkbruk på toppen av muren hör sannolikt samman med det raseringslager innehållande kalkbruk och tegel som överlagrade murens krön. Det är dock tveksamt om detta lager har något att göra med muren eftersom det snarare gav intrycket av att ha blivit deponerat på platsen på så

Figur 4. Folkskolans tomt med de nio sökschaktens lägen på gårdsplanen markerade.

*Figur 5. Den delvis raserade muren i schakt 1 sedd från norr. Muren var byggd i en naturlig sluttning och var därför högre på utsidan än på insidan.
Foto Christer Carlsson, ÖLM.*

Figur 6. Den delvis raserade muren sedd från öster. Muren slutade tvärt i öster och uppvisade inga tecken på att ha vikt av längs tomtgränsen. Foto Christer Carlsson, ÖLM.

Figur 7. De flesta sökschakt inom undersökningsområdet saknade helt spår av mänsklig påverkan. Schakt 4 sett från sydväst. Foto Christer Carlsson, ÖLM.

sätt att det kom att överlagra muren. Muren var högre på utsidan än på insidan som en följd av att denna hade byggts i en sluttning. Muren visade inga tecken på att ha vikt av längs tomtgänsen i öster, utan gav istället intryck av att endast ha löpt längs byvägen i norr. Detta gör det troligt att muren hör samman med bebyggelsens etablering söder om vägen och att den därför kan dateras till 1800-talets senare hälft.

Även om marken söder om byvägen idag ger ett förhållande slätt intryck visade det sig att åkermarken norr om vägen ligger betydligt lägre, så att en naturlig sluttning i äldre tider bör ha löpt från höjden där folkskolan idag ligger och ned mot åkermarken. Ett ca 1,5 m tjockt matjordslager, innehållandes förhållandevis modernt buteljglas, hade i nyare tid avsatts mot murens utsida. På insidan av muren var matjorden endast ca 1 m tjock. Den ursprungliga sluttningen syntes även tydligt genom undergrundens lutning mot norr.

Även om inga spår efter förhistoriska och/eller medeltida bosättningar påträffades inom ramen för denna förundersökning kan dock sådana lämningar förekomma i närområdet. En möjlighet är att sådan är belägna något längre åt norr eller nordväst, dvs. närmare den medeltida kyrkan. Folkskolans omgivningar kan därför innehålla ytterligare fornlämningar och området bör inte släppas helt utan antikvarisk kontroll i framtiden.

Referenser

Hagebyhöga kyrka. Kulturmiljöhistorisk inventering av kyrkan och kyrkogården. Arbetsmaterial i Östergötlands läns museums arkiv.

Tekniska uppgifter

Fastigheter	Hagebyhöga gamla folkskola
Socken	Hagebyhöga
Kommun	Vadstena
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnr	-
Ekonomiska kartans blad	085 60 (8F 6a Hagebyhöga)
Koordinater	X 6482930 Y 1451630- X 6482970 Y 1451650
Koordinatsystem	RT90 2,5 gon V
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning/antikvarisk kontroll
Länsstyrelsens handläggare	Carin Claréus
Länsstyrelsens dnr	431-8627-08
Länsmuseets dnr	253/08
Länsmuseets kontonummer	530811
Uppdragsgivare	Aska församling
Kostnadsansvarig	Aska församling
Projektledare	Christer Carlsson
Personal	-
Fältarbetstid	2008-05-20
Undersökt sträcka	Ca 150 löpmeter
Fynd	Nej
Foto	Digitala bilder
Analys	Nej
Grafik	Johan Levin
Renritning	-
Grafisk form	Johan Levin
Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands länsmuseum.	
Ur allmänt kartmaterial	© Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273	Rapport 2008:75 © Östergötlands länsmuseum

I samband med schaktning inför avlopp vid Hagebyhöga gamla folkskola den 20:e maj 2008 genomfördes en arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll. Ett tiotal söschakt spreds ut längs den sträcka som skulle komma att beröras av grävningarna för avloppet. Totalt berördes en sträcka av uppskattningsvis 150 m av schaktningsarbetena.

De åtta schakten inne på själva gårdsplanen innehöll inga lämningar av arkeologiskt intresse, men i schakt 1, ut mot bygatan i norr, påträffades rester av en mur ut mot vägen. Muren var ca 1,6 m tjock och uppförd av ca 0,2- 0,4 m stora stenar. Muren var uppförd i en naturlig sluttning och syntes inte ovanför den nuvarande markytan.